

Research Article

International Journal of Kurdish Studies

11 (1), pp. 76-95

<http://www.ijoks.com>

Kültürün Turizmle İlişkisi ve Kaybolan Kültürler: Mardin Örneği

Mehmet Necati CİZRELİOĞULLARI¹ & Lezgin AYDIN²

Received: Dec 23, 2024

Accepted: Feb 6, 2025

Öz

Bu çalışma, insanların merak duygusunun turizm çeşitlerini nasıl şekillendirdiğini, kültürlerin turizmle olan ilişkisini ve kaybolan kültürlerin korunmasında turizmin rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, kültür ve turizm ilişkisine dair mevcut literatür incelenmiş doküman analizi ve SWOT analizi yöntemi ele alınmıştır. SWOT analizi neticesinde ortaya çıkan sonuçlara göre; zengin kültürel yapı ve birçok medeniyetin bu bölgede yaşamış olması, ek kaynak gerektirmeden gelir sağlıyor olması, hızla gelişim göstermesi büyük bir etki yaratmaktadır. Bölgedeki yetersiz tanıtım ve pazarlama, yanlış bilgi aktarımları, eski kültürlerin unutulmaya yüz tutması, popüler kültürün hızla yayılıyor olması gibi faktörlerse olumsuz sonuç doğurmaktadır. Turistler, yalnızca geleneksel turizm unsurlarına (kum, deniz, güneş) ilgi duymamakta, aynı zamanda farklı kültürleri keşfetme isteğiyle kültürel turizme yönelmektedir. Bu durum, klasik turizm anlayışının evrimleşmesine yol açmıştır. Turizm, kültürlerin korunmasında hem fırsatlar hem de tehditler sunmaktadır. Turizmin, kültürlerin korunmasına katkı sağlayabileceği gibi, kültürel değerlerin tahribatına da yol açabileceği vurgulanmaktadır. Bu nedenle, turizmin kültürel mirası koruma açısından bilinçli ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Kültür, Kayıp Kültürler, Mardin

Recommended citation:

Cizreliogullari, M.N. & Aydın, L. (2025). Kültürün Turizmle İlişkisi ve Kaybolan Kültürler: Mardin Örneği. *International Journal of Kurdish Studies*, Volume 11 (1), 76-95, DOI: <https://doi.org/10.21600/ijoks.1605939>

¹ Assoc. Prof. Dr., Mardin Artuklu University, Türkiye, e-mail: necaticizreliogullari@artuklu.edu.tr,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9884-6084>

² MAc., Mardin Artuklu University, Türkiye, e-mail: lezgin.aydin@hotmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3902-6107>

The Relationship of Culture with Tourism and Vanishing Cultures: The Case of Mardin**Abstract**

This study, focusing on Mardin Türkiye as an example, aims to examine how the curiosity of potential tourists shapes tourism types. Initially it is curiosity that shapes the relationship between cultures and tourism; then there appears an opportunity for tourism to play a role in preserving lost cultures. In the research, existing literature on the relationship between culture and tourism was examined and document analysis and SWOT analysis methods were used. According to the results of the SWOT analysis; The rich cultural structure and the fact that many civilizations lived in this region, that it provides income without requiring additional resources, and that it develops rapidly has a great impact. Factors such as inadequate promotion and marketing in the region, false information transfers, oblivion of old cultures, and the rapid spread of popular culture have negative consequences. Tourists are not only interested in traditional tourism elements (sand, sea, sun), but also turn to cultural tourism in their desire to discover strange new cultures. In fact, this situation led to the evolution of the concept of classical tourism. Such tourism offers both opportunities and threats in the preservation of cultures. It is emphasized that tourism can contribute to the preservation of cultures, but it can also lead to the destruction of cultural values. Therefore, it is important to manage tourism in an aware manner so as to sustainably preserve the cultural heritage.

Keywords: Tourism, Culture, Vanishing Cultures, Mardin

Giriş

Hızla artan küresel rekabetle; ekonomik, sosyolojik ve teknolojik anlamda büyük değişimler ortaya çıkmıştır. Bu değişimler turizm hizmetlerindeki tüketim anlayışlarını da farklılaştırmıştır. Gelişim gösteren ülkeler, turizm hizmetlerindeki bu tüketim anlayışlarına hızlı adapte olabilmek ve küresel rekabete dâhil olabilmek için tüm kaynaklarını kullanmaktadır. Bu kaynakların kullanımı bölge ve ülke açısından sürdürülebilirlik boyutunda tehdit oluşturmaktadır (Garda & Temizel, 2016).

Kùltür turizmine yoğun talepler sonucunda, ülkeler tarafından bu hizmet alanına yapılan yatırımlar artırılmaktadır. Dünya Turizm Örgütü'nün 2023-2024 yılında yapmış olduğu araştırmalar neticesinde kùltür turizmi, en fazla gelişme gösteren turizm türleri arasında yer

almakta ve hızla gelişim göstereceği öngörülmektedir. Bunların neticesinde hem gelişmekte olan ülkeler hem de gelişmiş olan ülkeler için yeni bir kaynak oluşacak ve kùltür turizmi çok büyük önem kazanacaktır (Kiper, 2006).

Kùltür, bir toplumun yıllar içerisinde meydana getirdiği manevi davranışlar bütünüdür. Kùltür salt bir faktörden oluşmamaktadır. Kùltür; dini, dili, davranışları aynı zamanda mimari yapıyı, sanat kavramını ve yaşamı etkileyen dinamik bir yapıdadır. Turistler, kùltürün bu dinamik yapısını deneyimleyebilmek için birçok ülkeye ve bölgeye gitmektedir (Mercan, 2016).

Mardin’de 6 cami, 17 mağara, 14 çarşı, 9 kilise, 10 kale, 2 arkeolojik alan, 4 medrese, 5 manastır, 5 akarsu, 5 hamam, 11 yöresel yemek, 4 el sanatı, 3 müze ve ören yeri, 1 kaplıca ve 4 köşk barındırmakta aynı zamanda birçok din ve millete de ev sahipliği yapmaktadır. Bu bağlamda, medeniyetler topluluğu olan Mardin’in birçok kùltürü barındırdığı gör÷lmektedir.

Bir bölgenin kùltürel değeriinin korunabilmesi için planlı, programlı aynı zamanda etik ilkelerin göz önünde bulundurularak turizm etkinliğine dönüştür÷lmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra kùltürel asimilasyona engel olabilmek için turizm, kùltürün koruyucusu görevini üstlenmelidir. Bu sayede yapılan gezi, seyahatler bölgenin tarihini ve kùltürünü koruyacak aynı zamanda bölge için nakdi gelir kaynağu oluşturacaktır (Wang ve diğerleri, 2006). Kaybolan kùltürlerin tekrar ortaya çıkması noktasında da turizme çok büyük görev düşmektedir. Turizm aracılığuyla yapılan reklam, tanıtım ve pazarlama hizmetleri sayesinde birçok kùltür kendini tanıtmaya imkânına sahip olacak ve bu sayede hem kùltür korunacak hem de kùltürün taşıyıcılığı görevini turizm üstlenecektir.

1.1 Kùltür

Kùltür, Latincedeki ‘Cultura’ ya da ‘Colere’ ediminden kaynaklanmaktadır. Klasik Latince’de bu edim, ‘bakmak’ ya da ‘yetiştirmek’ anlamına gelmektedir. Tarımsal anlamda ekip biçmek, sürmek ve ürün yetiştirmek şeklinde kullanılan ‘Cultura’nın, ilk kez insan deneyimi ve onun yaşama tarzı olarak anlam kazanması, Almanya’da 1750 tarihinden sonra ortaya çıkan gelişmeler sonrasına rastlamaktadır. Kavram, önceleri (18. yüzyılın sonunda) insanın zihinsel kapasitesinin yarattığı bir değeri olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1843’de Gustav Klemn tarafından yazılan ‘İnsanlığın Genel Kùltür Tarihi’ adlı kitapta ‘Kùltür’ sözcüğüne, çok açık ve net bir şekilde, bir

insan topluluğunun yetenek ve becerileri, sanatları ve gelenekleri olarak topyekûn yaşama tarzı şeklinde anlam kazandırılmıştır (Usal ve Kuşluvan, 1998).

Kùltür, insan topluluklarının yaşayışlarıyla ortaya çıkan yeteneklerinin, sanatlarının, becerilerinin ve tüm geleneklerinin uzun yıllar devam etmesi ile şekillenen davranışlar bütünüdür. Kùltür, toplumda var olan maddi ve manevi bütun unsurlar ile şekil almaktadır. Kùltürün şekillenebilmesi için halk tarafından benimsenmesi ve yeni nesiller tarafından da sürekli olarak kullanılması gerekmektedir.

Toplumdaki bireylerin karakter yapıları da var olan kùltür ile şekillenebilmektedir. Bu şekillenmeyle beraber ortaya aktif kullanılan ve benimsenmiş kùltürlerin bir arada olduğu çok kùltürlülük ortaya çıkmaktadır. Toplumun kùltürün bir parçası olabilmesi için maddi, manevi ve ahlaki temeller ile destekleniyor olması gerekmektedir (McKercher ve Cros, 2002). Kùltür, toplumun bilgi birikimleriyle, ilgileriyle, temel alışkanlıklarıyla, değerleriyle, tutumlarıyla, düşünceleri ve davranışlarıyla bir bütünsellik içerisinde algılanır (Turhan, 1951).

Yukarıda yapılmış olan tanımlamalar neticesinde kùltürün ve insanın bir bütun olarak ele alınması gerektiğini aynı zamanda her iki olgunun da süreç içerisinde nasıl ortaya çıktığını tespit etmek gerekmektedir. Bu yüzden toplumların kendi yaşayış tarzlarıyla belirli bir süreç içerisinde ortaya çıkardığı kùltürleri ayrı değerlendirmek mümkün değildir.

1.2 Kùltür ve Turizm İlişkisi

Kùltür, birçok kavram ve değeri kendi içerisinde barındırdığı için turistler tarafından merak edilen bir öge olmuştur. Turistler bu meraklarını gidermek için bir bölgeden farklı bir bölgeye seyahat etmeleri, kùltür turizmini meydana getirmiştir. Turistlerin kùltür amacıyla seyahat etmeleri kùltür ve turizm ilişkisinin çok daha önemli bir boyuta ulaşmasını sağlamıştır.

Turistler yaptıkları seyahatler sayesinde kendi kùltürleriyle başka kùltürleri karşılaştırma imkânına sahip olmakta aynı zamanda eski toplumların kùltürlerini de deneyimleme imkânına sahip olmaktadır (Arınç, 2002). Bunların sonucunda kùltür turizmi denilen yeni bir ekonomik sistem oluşmaktadır.

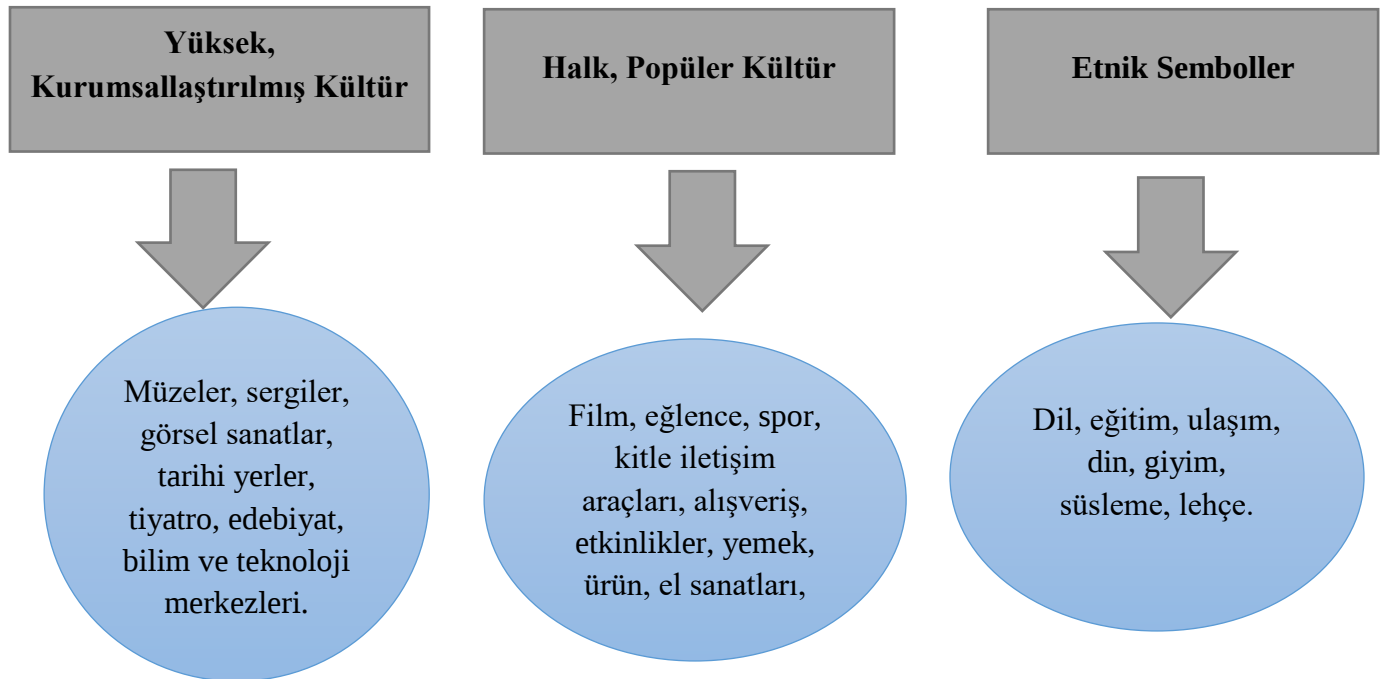
Kùltür turizmi sayesinde yeni gelir kaynakları ortaya çıkmakta ve bağılı bulunan bölgedeki farklı turizm etkinlikleriyle bir araya gelerek büyük potansiyele sahip nakdi gelir kaynakları oluşmaktadır (MacDonald ve Jolliffe, 2003).

Kùltür turizminin büyük potansiyele sahip olmasıyla ÷lkeler ve bölgeler bu değeri çok daha fazla korumaya başlamıştır. Kùltür turizmiyle bölgeye turistlerin seyahat etme sıklığı artmakta bu sayede bölgenin nakit gelirini de artırarak kalkınma yolunda büyük bir kaynak olmaktadır. Kùltür turizminin olumlu bir diğeri yönü ise kùltürün, ÷lke ve bölge halkı tarafından sahiplenilmesidir (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002).

Kùltür ve turizm ilişkisinin bağılı bulunduğu birçok yön bulunmaktadır. Bunlar: arkeoloji, müzeler, mimari yerler, sanatsal galeriler, festivaller, heykeller, müzik, dans, tiyatro, din gibi tüm alanlar kùltür ve turizm ilişkisi içerisinde değerlendirilmektedir. Turistler bağılı bulunan bu değeri tanıyabilmek ve öğrenebilmek için seyahat etmektedir (Huh, 2002).

Kùltür turizmi, birçok olumlu faktörü kendi içerisinde barındırdığı gibi aynı zaman da birçok olumsuz faktörü de barındırmaktadır. Kùltür turizmine yönelik talebin artması sonucunda bölge kaynakları hızla tükenmektedir. Bunun yanı sıra turistler kùltürel varlıklara tehdit unsuru olabilmekte ve aynı zamanda kùltür bilinci gelişmemiş, seyahat planlamalarında belli tecrübe edinmemiş turistler bölgenin kaynaklarına ve kùltürel değeri büyük zararlar verebilmektedir (Emekli, 2006).

Şekil 1: Kùltür ve Turizm İlişkisinde Seyahatlerin Gerçekleşme Nedenleri

Yukarıda bahsedilen kùltür ve turizm ilişkisinin en güçlü yanlarını: ekonomi, kùltürün korunması, tanıtım ve pazarlama, halkın kùltür bekçisi olabilmesine imkân sağlaması, ÷lke ve bölgesel anlamda kalkınmaya destek vermesi olarak sıralamak mümkündür. Tüm bunların neticesinde kùltür ve turizm ilişkisinin ÷lkelerin ve bölgelerin kalkınmasında çok büyük rolü bulunmaktadır. Bu yüzden ÷lkeler açısından alternatif turistik değlerler bütünü olarak değlendirilebilir (Singh, 2003).

Türkiye birçok medeniyete ve kùltüre ev sahipliği yapmış olduğundan kùltür turizmi açısından çok büyük potansiyele sahiptir. Tüm bu potansiyele rağmen Türkiye, başlangıçta kùltür turizmi açısından yetersiz kalmaktaydı. Türkiye İstatistik Kurumu'nun yapmış olduğú araştırma sonucunda kùltür amaçlı ziyaretlerde 2004 senesinde 1 milyon 116 bin 206 kişı ziyaret ederken bu rakam 2005 senesinde 1 milyon 310 bin 82 kişı ile devam etmiştir. 2023 yılına gelindiğinde gezi, eğlence, sportif ve kùltürel faaliyetler amacıyla seyahat eden turistlerin yıllık oranı %70,7 olarak gerçekleşmiştir (Gunn ve Var, 2002). ÷lke genelinde yaşanan bu artıştan Mardin de etkilenecek kùltür amaçlı turizmde büyük ivme yakalanmıştır. Mardin; bu artışı birçok medeniyete, dini inanca, kùltüre ve millete ev sahipliği yapmış olduğundan sağlamıştır. Mardin'in potansiyeli her geçen gün artmakta ve yıllık ortalama 500-600 bin 'den 2 milyon 3 milyon turiste kadar yükselmiştir (Aydın, 2008). Tüm bunların neticesinde kùltür ve turizm ilişkisinin birbirini çok yönlü etkileyebilen özelliklere sahip olduğú sonucu ortaya çıkmaktadır (Swarbrooke, 1999).

1.3 Kayıp Kùltürler

Kayıp kùltürler, toplum ve halk tarafından unutulmuş aynı zamanda popüler kùltürün etkisiyle de tamamen o bölgenin halkı tarafından kullanılmamaya başlanmış olan kùltürler bütünü olarak değlendirilebilir. Kayıp kùltürlerin tekrar ortaya çıkarılabilmesi ve yaşatılabilmesi için yerel yerinden yönetimler, bakanlık, turizm kaynakları ve halkın gönüllü katılımı esastır. Kayıp kùltürlerin tekrar canlandırılarak turizme kazandırılması kùltür turizminin çok daha güçlü olmasına olanak sağlayacak ve halk özünü hatırlayarak milli kimliklerine bir adım daha yaklaşacaktır (Shackley, 1997). Bir kùltürün oluşabilmesi için çok uzun süre gerekebilmektedir bu yüzden kayıp kùltürlerin yaşatılabilmesi ve geri kazandırılması sadece bölge halkı için değil aynı zamanda ÷lke içinde önem arz etmektedir. ÷lkeler ve bölgeler kùltürlerini tanıdıkları oranda gelişim gösterecektir (Küçükaltan ve diğlerleri, 2005). Mardin de yukarıda sözü edilen kayıp

kùltürlerden büyük oranda etkilenmiş ve geçmişte yapılan bugün ise unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuş birçok kùltüre sahiptir. Bunlar: dengbej, demircilik, marangozluk, taş ustalığı, bakırcılık, semercilik, iğne oyası, uçurtma kùltürü, tandır ekmeği kùltürü, güvercin yetiştiriciliği ve telkâri olarak sıralanabilir. Tüm bu unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuş kùltürleri ÷lkeye ve bölgeye kazandırmak kùltür turizmi açısından çok büyük önem taşımaktadır. Aşağıda bu kùltürlerle ilgili bilgiler aktarılmıştır (Küçükaltan ve diğerleri, 2005).

Görsel 1: Dengbej

Kaynak: (Wikipedia, 2015)

Kürt sözlü edebiyat ürünü olan dengbejlik: ağıt, sav, sagu, koşuk gibi özelliklere sahiptir. Daha çok sözlü yapıya sahip olsa da birçok müzik aletiyle de söylenebilmektedir. Geçmişten bu yana kişiler acıları, özlemleri, mutlulukları, hikâyeleri ve birçok kahramanlığı dile getirirken kullanılan bu sözlü edebiyat ürünü günümüzde neredeyse yok olmuştur. Dengbej ustalarının kùltür turizmi açısından çok önemli bir yeri bulunması gerekmektedir. Bu kùltürün turizme kazandırılması için Dengbej evleri ya da özel günler düzenlenerek halka ve turistlere duyurulması gerekmektedir. Bu sayede hem halk hem de turistler bölgenin gerçek kùltürünü tanıyacaktır (Güneş, 2022).

Görsel 2: Demircilik

Kaynak: (Anadolu Ajansı, 2022)

Mardin ve birçok bölgede hızla gelişen sanayiyle beraber demircilik, el işçiliği olma özelliğini büyük oranda kaybetmiştir. Demircilik birçok ülke ve bölgenin kültürü olsa da bölgesel farklılıklar taşımaktadır. Mardin'in eski evlerinin tahta kapıları için özel döküm anahtarlar bölgenin en büyük tarihi göstergelerinden biriydi fakat günümüzde bu doku insan eliyle yenileme adı altında yok edilmiştir. Bu kadim kültürün tekrar ortaya çıkarılması için demircilik atölyelerinin kurulması ve tarihi yapılarda kullanılan kapı ve pencerelerin bu sisteme göre düzenlenmesi gerekmektedir. Bu sayede bölgenin gerçek kültürü ve dokusu ortaya çıkacaktır (İnan, 1991).

Görsel 3: Marangozluk

Kaynak: (Dicle Haber Ajansı, 2022)

Marangozluk sanatı Hz. Nuh döneminde başladığı rivayet edilmektedir. Marangozluk, Mardin bölgesinde 20. Yüzyılın başına kadar devam eden bir meslekti fakat sanayinin gelişmesiyle bu kültür zamanla ortadan kaybolmuş ve şu anda birkaç ustası haricinde kimse kalmamıştır. Mardin bölgesinde bu zanaat için ayrılmış birçok dükkân ve marangozlar çarşısı bulunmaktaydı fakat günümüzde bu çarşı popüler kültürün etkisiyle yenileme adı altında yok edilerek kafelere ve farklı işler için kullanılan dükkânlar bütününe dönüştürülmüştür. Marangozluk kültürünün yeniden canlandırılması için hızla çalışmaların başlatılması ve bu zanaatın kültür turizmine kazandırılarak potansiyelin artırılması gerekmektedir (Alpugan, 1998).

Görsel 4: Taş İşleme Sanatı

Kaynak: (Mardin Life, 2016)

Neolitik çağdan bu yana insanların taş üzerine yapıyor olduğu birçok desen ve farklı el işlemeciliği çalışması mevcuttur. Mardin, rahat işlenebilen kireç taşlarıyla birçok taş ustasına ev sahipliği yapmıştır. Mardin taşlarının en büyük özelliği ise yazları serin tutup kışları sıcak tutma özelliğine sahip olmasıdır. Mardin taşının diğer bir ismi ise nahit taşı olarak geçmektedir. Eski tarihi dokunun tamamı bu ustaların elinden çıkmış olup günümüzde bu işin devam edebilmesi için teşviklerin ve yatırımların artırılması gerekmektedir. Günümüzde bu zanaat ile uğraşan çok az sayıda usta kalmıştır. Bu yüzden bölgenin en eski kùltürü olan taş ustacılığı, kùltür turizmine kazandırılarak yeni bir kapı aralanmalıdır (Çoruh ve Çaparlar, 2012).

Görsel 5: Bakırcılık

Kaynak: (Mardin Valiliği, 2021)

Mardin'de uzunca bir süre birçok evde: kaşık, çatal, kazan, leğen, ibrik, sini ve güğüm gibi bakır eşya araç ve gereçler kullanılmaktaydı. Bu bakır eşyaların üretimi için özel ayrılmış bakırcılar çarşısı bulunmaktaydı fakat günümüzde bu çarşıda birkaç dükkân kalmış ve usta sayısı 2 ya da 3 kişiye kadar düşmüştür. Bakır bir eşyanın üretimi için haftalarca süren bir çalışmaya ihtiyaç duyulmakla beraber her geçen gün orijinal yapısını kaybeden bakır araç ve gereçler sanayileşmenin de etkisiyle hızla üretilir bir hal almıştır. Bakır eşyaların en büyük özelliği vücudun ihtiyaç duyduğu mineralleri sağlıyor olmasıdır. Bu yüzden bir eşyanın bakır olduğunu

anlamak için kullanılması ve kişide yaratıyor olduğu olumlu durumları hissetmesi gerekmektedir. Birçok eşyanın 2000 ve öncesi dönemde hem hijyen açısından hem de kolay işlenebilir olmasından ötürü bakırdan üretildiği bilinmektedir. Fakat hızlı sanayileşmenin de etkisiyle bu kültür neredeyse tamamen ortadan kalkmış ve günümüz fabrikalarına teslim olmuştur (Işık, 2015).

Görsel 6: Telkâri

Kaynak: (CNN Türk, 2018)

Mardin'in en eski kültürü olan telkâri, bir gümüş işleme sanatıdır. Bu sanat birçok telin bir araya getirilmesi ve şekillendirilmesiyle icra edilmektedir. Telkâri, tellerin eğilmesi, bükülmesi ve şekillendirilmesi anlamına gelmektedir. Genelde bölgede yaşayan Süryani halkı tarafından el işleme sanatı olarak kullanılmış olsa da iç içe yaşayan halkın bir birinden etkilenmesi sonucu yerel halk tarafında da üretilmiştir. Tarih öncesi 3000 dönemine kadar uzanan telkâri mesleğinin günümüzde 25-30 kadar ustası kalmıştır. Her ne kadar piyasada telkâri olarak satılan gümüşler mevcut bulunsa da birçoğu fabrika çıkması ürünler olup el işlemeciliği uygulaması yapılmamaktadır. Çünkü bir telkâri işleminin tamamen bitebilmesi için haftalarca süreye ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde yok olmaya yüz tutmuş bu meslek bir an önce desteklenmeli ve kültür turizmine kazandırılarak alternatif bir kaynak oluşturulmalıdır. Bu destek: atölyelerin kurulması, turistlere tanıtılması ve sanayi ürünü olan ürünlerin toplatılarak denetimlerin artırılmasıyla mümkün olacaktır (Oğuz, 2008).

Görsel 7: Güvercin Yetiştiriciliği

Kaynak: (TRT Haber, 2024)

Mardin ve ilçelerinde güvercin, bölgenin en büyük simgeleri arasında yer almaktadır. Özgürlüğü temsil eden Mardin güvercinleri yerel halk tarafından vazgeçilmez bir değer olarak görölmektedir. 23 çeşit Mardin güvercini türü bulunmasının yanı sıra derneklerde 1000 TL’den başlayıp 200.000 TL’ye kadar alıcısı bulunan güvercin kùltürü, dönemin vazgeçilmezleri arasında yer almaktaydı. Güvercinler yerel halk tarafından: Ahmar, Bedilceni, Şami, Selçuklu, Ezrek, İmzerkeş, Külümsü, Miski, Yusufi, Kapaklı, Sıdır, Abyaz, Biberli, Kırğök, Esvet gibi farklı isimlerle türlerine göre nitelendirilmektedir. Mardin güvercinin en büyük özelliği havada takla atıyor olmasının yanı sıra yüksek bir rakımdan baş aşağı ani bir dalış gerçekleştirebiliyor olmasıdır. Güvercinin yapıyor olduğu bu hareketler kendi türüne ait kronik rahatsızlıklardan kaynaklanmaktadır. Mardin’de güvercin yetiştiriciliğinin en büyük potansiyel barındırıyor olduğu alan ise eski geniş avlulu damlardır. İnsanların günlük hayatlarında stres attığı ve aktif yaşantılarının büyük çoğunluğunu oluşturan bu kùltür, eski geniş avlulu damlara sahip evlerin birçoğunun otel ve pansiyonlara dönüştürölmesiyle her geçen gün azalma göstermiştir. Bu yüzden Kùltür Turizm Bakanlığının, Yerel Yerinden Yönetimlerin ve yerel halkın sahip çıkması ve bir an önce korunması gerekmektedir (İşçen 2012, Tanır 2012).

Görsel 8: Uçurtma Kültürü

Kaynak: (Sabancıvakfı, 2024)

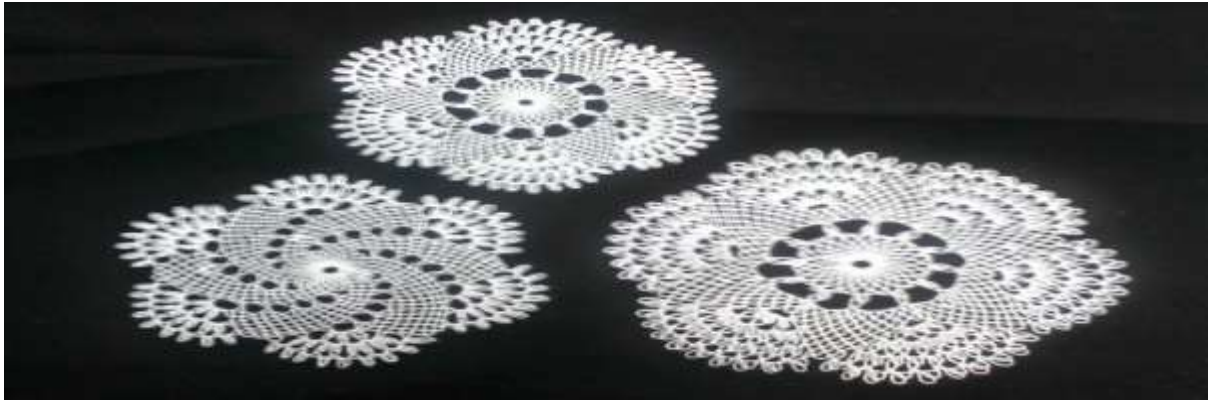
Mardin yaklaşık 1000 rakıma sahip olduğundan yerel halk tarafından uçurtma kültürü yaz aylarının vazgeçilmez bir değeri haline gelmiştir. Mardin'in geniş avlulu önü açık eski evlere sahip olması çocuk, genç ve yaşlılar tarafından saatlerce uçurtma uçurabildiği alanlara dönüşmesini sağlamıştır. Fakat günümüzde birçok eski evin, otel ve pansiyona dönüşmesiyle halk tarafından yerine getirilen bu kültür ortadan kalkmaya başlamıştır. Mardin'in yerel halkı uçurtmayı 3 çıta, birkaç parçadan oluşan şeffaf kaplama, bir miktar ip ve kuyruk kısmı içinse poşetler kullanırken günümüzde bu değişerek abartılı simge ve objelerden oluşan nesnelere dönüşmüştür. Her ne kadar Mardin'de uçurtma festivalleri düzenleniyor olsa da yerel halk tarafından yapılma sıklığı azalmış ve her geçen gün azalmaya devam eden kültürler arasına girmeye başlamıştır. Tüm bunların neticesinde uçurtma kültürünün bir an önce korunmasının ve değişimine engel olunarak yaşatılmasına aynı zamanda tüm paydaşların beraber hareket etmesine ihtiyaç duymaktadır (Balıkçı, 2024).

Görsel 9: Tandır Ekmek Kültürü

Kaynak: (MardinHaber, 2023)

Türkiye birçok ekmek türüne ev sahipliği yapmaktadır. Bunlardan biri de un, su, tuz ve kuru maya ile yoğrularak elde edilen tandır ekmeğidir. Tandır ekmeğinin en önemli özelliği pişirilme şeklidir. Coğrafi farklılıklar var olsa da Mardin’de tandır; çamur, taş, su ve kuru otun karışımı sonucunda elde edilen balçık kıvamına getirilmesiyle üretilmekteydi. Tandırın soğuk iklime sahip bölgelerde ısınma aracı olarak kullanılması da söz konusudur. Tandır ekmeği 2000 ve öncesi dönemde miktar olarak fazla yapılmaktaydı çünkü uzun süre bozulmadan muhafaza edilebilmesi bölge halkı tarafından çokça tercih edilmesini sağlamıştır. Fakat günümüzde tandır: şehirleşme oranının artması, popüler kültürün yaygın hale gelmesi ve nüfusun artışıyla daha çok kırsal bölgelerde yapılan bir ekmek çeşidine dönüşmesine yol açmış olup neredeyse yok olma boyutuna gelmiştir (Koca & Yazıcı, 2014).

Görsel 10: Mardin İğne Oyası (Amel)

Kaynak: (Facebook, 2014)

Mardin ve Türkiye’nin birçok bölgesinde farklı el işçiliği özelliği barındıran iğne oyası kültürü, kadınların üretim yapıp satabildiği bir ticari faaliyet alanına dönüşmüştür. İğne oyası, kadınların kalabalık ev halkına katkı sunabilmek için günlerce, haftalarca ve aylarca küçük bir iğne ile işledikleri sanattır. Yerel halk bu sanata ‘Amel’ olarak hitap etmektedir. Amel kültürünün en büyük özelliği: misafirliklerde genç ve yaşlı birçok kadının hem sohbet edip hem de iğne oyasıyla işlem yaptığı bir çeşit aktivite özelliği barındırmaktadır. Günümüzde fabrikaların artması ve hazır kumaş dikimlerinin artmasından kaynaklı bu kültür neredeyse tamamen yok olmaya yüz tutmuştur (Gümüş, 2018).

Görsel 11: Semercilik

Kaynak: (Mardin Valiliği, 2021)

Toplumlarda, at ve eşekler günlük hayatın her alanında kullanılan ulaşım aracı görevi görmüş olup Mardin halkı da uzun bir süre at ve eşekleri günlük hayatın rutin işlerinde kullanmıştır. Mardin’de eşeklerin sigortalı olarak dar mahalle aralarını temizleyebilmek için kullanıldığı bilinmekle beraber atların ise daha çok köylerde binek amaçlı kullanıldığı bilinmektedir. Günümüzde Mardin’de eşeklerin kullanımı kısmen de olsa yasaklanmış olup atların ise sadece turistik amaçlı fotoğraf çekimleri için kullanıldığı bilinmektedir. At ve eşeklerin bu kullanım alanlarının daralmasından kaynaklı Semerci dükkânlarının birçoğu kapatılmış veya başka bir fonksiyon eklenerek özelliğini yitirmiştir. Semerciliđin bu denli özellik kaybetmesi bölgenin 19.YY’dan bu yana aktif olarak kullandığı kùltürün yitip gitmesine yol açmıştır (Karataş, 2022).

1.4 Kùltürün Turizmle İlişkisi ve Kaybolan Kùltürler: Mardin Örneđine Yönelik SWOT Analizi

Güçlü Yönler (Strengths) S1. Bölgenin birçok kùltüre sahip olması S2. Bölgenin birçok medeniyeti barındırmış olması S3. Bölgenin birçok din ve dile ev sahipliği yapıyor olması S4. Turist kapasitesinin yüksek ve artıyor olması S5. Bölgenin birçok tarihi doku ve mimariye sahip olması	Zayıf Yönler (Weaknesses) W1. Yetersiz tanıtım ve pazarlama W2. Kùltürel karmaşanın yaşanması W3. Kamu kurumlarının ve özel işletmelerin kùltürel tanıtımın bir parçası olmaması W4. Yanlış bilgilendirmeler W5. Gelişmekte olan bir turizm alanı olduğu için yeni gelişiyor olması
Fırsatlar (Opportunities) O1. Ek kaynak gerektirmeden gelir sağlıyor olması O2. Hızlı gelişim gösteriyor olması O3. İnternet aracılığıyla bilginin çok daha hızlı yayılmasının mümkün olması O5. Kaybolan kùltürlerin tekrar ortaya çıkarılması için tanıtım aracı olması O5.Tanıtımı özellikleri barındırması.	Tehditler (Threats) T1. Kùltürel asimilasyonun gerçekleşmesi T2. Eski kùltürlerin unutulmaya yüz tutması T3. Eksik bilgilendirmelerin yer alması T4. Mevcut bilgi kirliliklerinin artması T5. Popüler kùltürün hızla yayılıyor olması

Sonuç ve Öneriler

Kùltürün turizmle ilişkisi alternatif turizm kapsamında yer alan kùltür turizmi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hızla gelişen turizm kaynakları içerisinde yer alan kùltür turizmi, potansiyel

bakımından birçok turizm çeşidini ekonomik olarak geride bırakmıştır. Küresel ısınmanın etkilerinden kaynaklı alternatif turizme olan yönelim her geçen gün artmaktadır. Bu yüzden kültür turizminin ekolojik sisteme zarar vermiyor olmasından dolayı turistler tarafından çokça tercih edilmekte ve ülkeler tarafından da yatırım yapılmaya uygun bir alan olarak değerlendirilmektedir. Yapılan yatırımlar yüksek bütçeler gerektirmeyen yatırımlar kategorisinde yer aldığından bölge, ülke ve yerel halk tarafından desteklenmektedir. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda yerel kültür, tarihi doku ve mimari yapı günümüz turist tercihlerinde önemli bir yer tutmaktadır (Olçay, 2003).

Her ülke ve bölgenin kendine has dokusu ve kültürel yapısı mevcuttur. Bu farklılıklar turizm denilen sistematığın daha dinamik ve daha değişken olmasını sağlamaktadır. Bu sayede turistler farklı bölgedeki kültürleri tanımak ve öğrenmek için seyahat etmektedir. Gelişen teknolojiyle beraber insanların sosyal medyayı aktif kullanıyor olması merak ve keşif olgusunu daha da güçlendirerek turizme büyük destek vermiştir. Sosyal medya aracılığıyla yapılan kültürel paylaşımlar turistik hareketliliği tetiklemekte ve insanların merak duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Bunun sonucunda da kültür ve turizm ilişkisi paralel olarak gelişim göstermeye devam etmektedir (Baykan, 2007).

Yapılan swot analizi sonucunda; bölgenin güçlü yönleri arasında, birçok kültür, medeniyet, din ve dile ev sahipliğı yapması, turist kapasitesinin artması ve zengin tarihi dokuya sahip olması yer almaktadır. Fırsatlar açısından ise ek kaynak gerektirmeden gelir sağlaması, hızlı gelişimi, internet sayesinde bilginin hızla yayılması, kaybolan kültürlerin yeniden tanıtılması ve kapsamlı tanıtım imkânlarına sahip olması öne çıkmaktadır.

Yetersiz tanıtım ve pazarlama, kültürel karmaşanın yaşanması, kamu kurumlarının ve özel işletmelerin kültür tanıtımının bir parçası olmamasının yanı sıra yanlış bilgilendirmelerle yeni gelişen turizm alanı olması bölgenin zayıf yönlerini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra bölgede kültürel asimilasyonun yaşanması, eski kültürlerin unutulmaya yüz tutması, eksik bilgilendirmelerin yanı sıra bilgi kirlilikleri ve popüler kültür bölgenin tehditleri olarak sıralanabilir. Mardin'in tarihi ve kültürel dokusu kültür turizminin çok daha hızlı gelişmesine olanak sağlamaktadır. Tüm bu tarihi yapı ve dokunun kültür turizmine büyük katkısı mevcuttur. İnsanlar tarafından merak konusu olan bu yapılar her sene 2,5-3 milyon turist için gezi ve seyahat merkezi olmasını sağlamaktadır.

Farklı bir perspektiften bakıldığında, kültür ve turizm ilişkisi haricinde halk tarafından yapılma sıklığı azalmış veya tamamen unutulmuş birçok kültür mevcuttur. Toplumun, yerel yerinden yönetim hizmetlerinin, Kültür ve Turizm bakanlığın koordineli çalışarak unutulmaya yüz tutmuş kültürü tekrar canlandırmaları ve faaliyete geçirmeleri gerekmektedir. Bu sayede alternatif turizm kapsamında yer alan kültür turizmi çok daha güçlenmiş olacaktır. Tüm bunların neticesinde turizm çok daha kapsamlı ve donanımlı şekilde gelişmeye devam edecektir.

Kaynakça

- Alpugan, O. (1988). *Küçük işletmeler: Kavramı, kuruluşu ve yönetimi*. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Anadolu Ajansı, (2022). *Ailenin son demirci ustası yaşına rağmen ata mesleğinden kopamıyor*. <https://Www.Aa.Com.Tr/Tr/Yasam/Ailenin-Son-Demirci-Ustasi-Yasina-Ragmen-Ata-Mesleginden-Kopamiyor/2676429> 15.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Arınç, P. C. (2002). Selçuk'ta kültür turizmi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, İzmir.
- Aydın, A. (2008). İktisadi açıdan bölgesel dengesizlik: Mardin ili örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(24), 304-312.
- Balıkçı, Ş. (2024). Uygulamalı halk biliminin kent turizmine katkısı: Mardin örneği. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 17(45), 186-201.
- Baykan, E. (2007). Kültür turizmi ve turizmin kültürel varlıklar üzerindeki etkileri. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 30-49.
- CNN Türk, (2018). *5 bin yıllık sanatın son ustası*. <https://www.Cnnturk.Com/Turkiye/5-Bin-Yillik-Sanatin-Son-Ustasi-901496?Page=1> 15.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Çoruh, H. (2012). *Yaşayan el sanatları ve sanatkârlarıyla Hatay (Tarihten Günümüze)*. Hatay Valiliği.

Dicle Haber Ajansı, (2022). *Mardin’de tarihi çarşıdaki marangozlar teknolojiye direniyor.*
<https://Www.Dha.Com.Tr/Yerel-Haberler/Mardin/Mardinde-Tarihi-Carsidaki-Marangozlar-Teknoloj-2107457> 15.12.2024 tarihinde alınmıştır.

Emekli, G. (2006). Coğrafya, kùltür ve turizm: Kùltürel turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15(1-2), 51-59.

Facebook, (2014). *Mardin iğne oyaları*
<https://Www.Facebook.Com/Photo.Php?Fbid=507537429347146&Id=507533836014172&Set=A.507537419347147> 17.12.2024 tarihinde alınmıştır.

Garda, B. , & Temizel, M. (2016). Sürdürülebilir turizm çeşitleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (12), 83-103.

Gunn, C. A. (2002). *Tourism Planning: Basics, Concepts, Cases*. Routledge.

Gümüş, D. , & Uray, G. (2018). Oya el sanatı üzerine bir inceleme. *Journal Of International Social Research*, 11(55) ,355-369.

Güneş, Ö. , & Şahin, İ. (2022). *Dengbêj Reso* (Vol. 1). Pak ajans yayıncılık turizm ve dış ticaret limited şirketi.

Huh, J. (2002). *Tourist satisfaction with cultural/heritage sites: The Virginia Historic Triangle* (Doctoral Dissertation, Virginia Tech).

Işık, G. , & Güneş, M. (2015). Çok kùltürlülüğün mirasını geleceğē taşımak: Mardin örneği. *TÜCAUM VIII. Coğrafya Sempozyumu*, 449-462.

İnan, A. (1991). *Makaleler ve İncelemeler II*. Türk Tarih Kurumu.

Karataş, L. (2022). Mardin’de kùltürel miras yapılarında restorasyon sırasında yapılan hatalı onarımlar, restorasyon sonrası süreçte karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. *Kùltürel Miras Araştırmaları*, 3(2), 78-86.

Kiper, T. (2006). *Safranbolu yörük köyü peyzaj potansiyelinin kırsal turizm açısından değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi (Türkiye)).

Koca, N. , & Yazıcı, H. (2014). Coğrafi faktörlerin Türkiye ekmek kùltürü üzerindeki etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(8) ,35-45.

- Kuşluvan, A. U. Z. , & Usal, A. (1998). *Davranış bilimleri sosyal psikoloji*, 2. Baskı, İzmir: Barış Yayınları.
- Küçükaltan, D. , Oğuzhan, A. , Apak, S. , & Boyacıoğlu, E. Z. (2005). Bölgesel kalkınmada kültürel turizmin etkisi: Kırkpınar yağlı güreşleri örneği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 1-22.
- Macdonald, R. , & Jolliffe, L. (2003). Cultural rural tourism: Evidence from canada. *Annals of tourism research*, 30(2), 307-322.
- Mardin Life, (2016). *Mardin 'de taşa hayat veren profesör olarak bilinen mardinli ünlü taş ustası Yusuf KIDIR vefat etti* <https://www.Mardinlife.Com/Kultur-Sanat/Mardinli-Son-Tas-Ustasi-Vefat-Etti> 15.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Mardin Valiliği, (2021). *Mardin el sanatları* <http://www.Mardin.Gov.Tr/Yeni-El-Sanatlari> 17.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Mardin Valiliği, (2021). *Mardin semercilik* <Http://www.Mardin.Gov.Tr/Yeni-El-Sanatlari> 17.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Mardinhaber, (2023). *Mardin 'den deprem bölgesine tandır ekmek* <https://Mardinhaber.Com.Tr/Haber/13995730/Mardinden-Deprem-Bolgesine-Tandir-Ekmek> 16.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Mckercher, B. (2002). *Cultural tourism: The partnership between tourism and cultural heritage management*. Haworth hospitality press.
- Mercan, N. (2016). Çok kültürlü ortamlarda kültürlerarası farklılıkları yönetme sanatı: Kültürel zekâ. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 32-49.
- Oğuz, M. Ö. (2008). UNESCO ve geleneğin ustaları. *Milli Folklor*, 77, 5-10.
- Olçay, A. (2003). *Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında kültür turizmi, Aphrodisias-Geyre örneği* (Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi).
- Öztürk, Y. , & Yazıcıoğlu, İ. (2002). Gelişmekte olan ülkeler için alternatif turizm faaliyetleri üzerine teorik bir çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(10), 183-195.

- Sabancıvakfı, (2023). *Zahit uçurtmanın peşinde* <https://www.Sabancivakfi.Org/Tr/Sosyal-Degisim/Zahit-Mungan-Ucirtmanin-Pesinde> 16.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Shackley, M. (1997). Saving cultural information: The potential role of digital databases in developing cultural tourism. *Journal of sustainable tourism*, 5(3), 244-249.
- Singh, S., Timothy, D. J., & Dowling, R. K. (Eds.). (2003). *Tourism in destination communities*. Cabi Publishing.
- Swarbrooke, J. (1988). *Sustainable tourism management* (New York: CABI).
- Trt Haber, (2024). *Mardin semalarında kanat çırpan hazine: Taklacı güvercinler* <https://www.Trthaber.Com/Foto-Galeri/Mardin-Semalarinda-Kanat-Cirpan-Hazine-Taklaci-Guvercinler/68606/Sayfa-1.Html> 16.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Turhan, M. (1951). *Kültür değişimleri: Sosyal psikoloji bakımından bir tetkik*. (No Title).
- Wang, S. , Fu, Y. Y. , Cecil, A. K. , & Avgoustis, S. H. (2006). Residents' perceptions of cultural tourism and quality of life-a longitudinal approach. *Tourism today tourism today*, 6(2006), 47-61.
- Wikipedia, (2015). *Dengbejlik*. <https://tr.Wikipedia.Org/Wiki/Dengbejlik> 15.12.2024 tarihinde alınmıştır.
- Yılmaz, O. , Savaş, T. , & Ertuğrul, M. (2012). Batman, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa illerinde güvercin yetiştiriciliği kültürü, kimi sorunlar ve çözüm önerileri. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 16(1), 49-53.